

David Tabachovitz, Die Septuaginta und das Neue Testament. Skrifter utgivna av Svenska institutet i Athen 8° IV, Lund 1956. Str. 135.

Po Wifstrandových studiích o vlivu Septuaginty na řeč Nového zákona (Lukas och LXX, Lukas och den grekiska klassicismen, EIKOTA, Stylistic Problems in the Epistles of James and Peter, vydávaných v letech 1940—1948), jež jsou posledními monografickými pracemi o této problematice, dostává se nyní zájemcům nové publikace Tabachovitzovy, v níž se autor snaží o nové řešení problému rázu novozákonního jazyka. Na počátku 17. století vznikly ve snaze charakterisovat řečtinu Nového zákona ve světové vědecké veřejnosti dva tábory, puristé a hebraisté. Vítězství se v 19. století přiklonilo na stranu druhých, a ačkoli je v současné době situace pokrokem v bádání (zejména zásluhou řeckých papyrových nálezů) podstatně komplikovanější, neztratili hebraisté ještě ani dnes všechno oprávnění a zastoupení.

Pokud hebraisté zastávají stanovisko, že je hebraisovaný (moderní hebraisté by spíše řekli „arameisovaný“) charakter novozákonní řečtiny dán tím, že se evangelisté, kteří zpracovávali aramejské předlohy, snažili pouze s minimálním úspěchem o idiomatickou řečtinu (Wellhausen), T. jejich mínění plným právem odmítá. Tvrdí, že rozhodujícím pro styl Nového zákona byl styl Septuaginty, o jehož napodobení se novozákonní autoři zcela vědomě snažili. I ty tři jevy, které vyhlašuje purista Dalman za zřetelné arameismy (*ἀφελς, καταλιπών, ἦρξ απο εὐθύς — παραχῆμα*), označuje T. za arameismy domnělé (angebliche) a zahrnuje je do velkého počtu novozákonních septuagintismů. Septuaginta sama byla silně ovlivněna originálními jazyky Starého zákona, což bylo dáno především posvátnou úctou překladatelů k hebrejskému textu a snahou vystihnout i za cenu porušení idiomatické řečtiny původní hebrejské vazby. (Vážnost k textu Septuaginty byla pak u diasporního židovstva obecná — exkurs o Filónově vztahu k tomuto překladu v autorově úvodu.) Novozákonní autoři pak pokládali takto vzniklou „religiöse Sondersprache“ za vhodné formální roucho pro svou vlastní posvátnou tematiku. Tak lze říci, že Nový zákon je hebraisován nepřímo, prostřednictvím řeči Septuaginty, a to jen pokud se týče stylu. Co do slovní zásoby je Nový zákon hellenistický.

Čtenář si všimá, že T. toto své zásadní hledisko na nejednom místě poněkud přecenil a dospěl proto k přehnaným závěrům; když např. na str. 75—78 rozebírá spojení *ἐν μαχαίρα* (Lk 22, 49), *ἐν ῥάβδῳ* (I. Kor 4, 21), *ἐν στόματι* (Rm 15, 6), cítíme, že je nutno dát za pravdu spíše pojetí s kterým tu autor polemizuje (Moulton, Deißmann), vezmeme-li v úvahu především, že se tyto vazby vyskytují také na papyrech ptolemajského období (o tomto faktu T. ví, prohlašuje jej však za „ziemlich irrelevant“), a za druhé, že se všechny tři tyto vazby vyskytují v Novém zákoně jen jednou — na uvedených místech.

Jinde lze pozorovat opak. Při rozebírání vazby *ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά* (str. 45—46) mluví T. o tom, že hebrejšтина nemá adekvátní slovo pro pojem, vyjadřovaný řeckým *ἔχειν*, a řečtina může při překladu z hebrejštiny vystihnout její vyjadřovací způsob nejlépe svým *εἶναι* s dativem. Septuaginta však užívá na více místech slova *ἔχειν*. „Tentokrát zvítězil živý jazykový cit překladatelů nad sklonem k reprodukování předlohy co nejvěrnějšímú.“ Vidíme, že se zde T. zcela neočekávaně odchyluje od svého zásadního hlediska, které jinde prosazuje, jak jsme pozorovali, až příliš důsledně.

Zajímavá je myšlenka, že ve zkoumání charakteru novozákonní řečtiny nevystačíme s pojmy koiné, hebraismus, arameismus, semitismus, ba ani ne septuagintismus. (Str. 73.) Probíráje vazbu *προβεβηκώς ἐν ἡμέραις* (ve třech verších u Lukáše) zjišťuje autor, že se Lukášova modifikace tohoto obratu liší od užití v Septuagintě. Uzavírá pak, že jde o pseudoseptuagintismus, který je u Lukáše vůbec častějším jevem.

Kniha obsahuje pět kapitol, úvod a velmi stručný a zároveň výstižný závěrečný přehled. Nežřetelné a poněkud nepřesné je rozdělení studie v kapitoly I. Angebliche Aramäismen, II. Partizipialkonstruktionen, III. Präpositionen, IV. Negierende Begriffe, V. Verschiedenes. Název první kapitoly zahrnuje totiž i problematiku ostatních kapitol, takže by snad bylo

vhodnější nadepsat tímto titulem všech pět kapitol souhrnně a prvou pojmenovat výstižněji.

T-ovy závěry, k nimž došel podrobným a pečlivým psychologicko-stylistickým rozborem těch míst Nového zákona a Septuaginty, která mohou jeho thema jakkoli osvětlit, vyznívají celkem přesvědčivě a v podstatě nejsou ořeseny některými nepřesnostmi v metodě dokumentace ani poněkud odvážnými theologickými exkursy do christologie (str. 50) nebo dokonce do daimonologie (str. 62). Těmito svými závěry se autor řadí na jakousi střední posici mezi moderní hebraisty a puristy, a tu lze respektovat.

Jana Nechutová

Josef Češka, Diferenciace otroků v Itálii v prvních dvou stoletích principátu. Spisy university v Brně, Filosofická fakulta, č. 62, Praha—Brno 1959, str. 132; cena Kčs 15,30.

V poslední době marxističtí historikové soustřeďují více a více pozornost na přechod od otrokářské ekonomické formace k formaci feudální. Zvláště v pracích sovětských autorů bylo uděláno nemálo pro objasnění krizových jevů otrokářské společnosti; nutno však říci, že problematika a její řešení je pořád ještě v pohybu, a že teprve na základě prací, jež nám objasní strukturu společenských vztahů v klasickém období otrokářské společnosti a v prvním období její krize, bude možno postihnout podstatu přeměn i v dalším rozhodujícím období. V tomto směru je práce J. Češky *Diferenciace otroků v Itálii v prvních dvou stoletích principátu* příspěvkem, jemuž nelze upřít závažnou hodnotu. Jakkoliv se snad na první pohled může zdát, že jde o monografii s úzce vymezeným tematem, dotýká se Češka soustředěně vlastně všech nejzákladnějších vztahů otrokářské ekonomické formace prvního a druhého století n. l. Rozhodným kladem práce je, že autor nejen využívá všech pramenů — počítaje v to i nálezy archeologické, nýbrž přináší i nové postřehy o smyslu a obsahu těchto pramenů samých (II. kap.). Z tohoto hlediska zaujme především i Českův pokus objasnit, proč mezi literárními prameny jsou cennější díla básníků, kteří neoplyvali hmotnými statky (str. 13). Je vůbec nutno podotknout, že je právě Českův pokus využít literárních pramenů pro postžení základních skutečností společenského vývoje jakési novum, a Češka správně poukazuje na nepopíratelný fakt, že jsou v literárních pramenech postženy podstatné souvislosti více než v bezprostředních pramenech — dokumentech.

Neobyčejně závažné jsou v Češkově práci zjištění o organizaci zemědělské výroby a organizaci pozemkové držby. Češka, opíraje se o zákon Fufitv a Caniniův z r. 2. př. n. l. a doplňuje údaje rozborem „*scriptores rei rusticae*“, upřesňuje pojem *villy* a *latifundia*. (*villa* 500 jiter, *latifundium* 2000 jiter). Správné je i zhodnocení funkce malé pozemkové držby. Přínosem je zejména to, že Češka správně zhodnotil úlohu malé pozemkové držby v rámci otrokářského systému, a tak uvedl na správnou míru známou tezi o destruktivním významu *latifundií*.

Velmi mnoho se z Češkovy práce dovídáme o organizaci řemeslné výroby, o struktuře velkých dílen, v nichž se často zaměstnávaly desítky otroků.

Teprve po 4 kapitolách přistupuje Češka k vlastní otázce o diferenciaci otroků. Ukazuje na různé zdroje diferenciace (původ, postavení ve vlastním výrobním procesu, dále pak, jak se projevuje diferenciace i v samotné ceně jednotlivých otroků. Závažný, a to nejen pro dobu, kterou autor zkoumá, je Českův postřeh o významu *peculia*, dále rozlišení otroků na „*servi vincti*“ a „*servi soluti*“ a konečně postřeh, že na svobodubyli propouštěni především tzv. otroci „*řádní*“ (*frugi* — str. 65.).

Češkova práce přináší mnoho dokladů o vlastním životě otroků. Zajímavý je i Českův postřeh, že postavení otroků u malých statkářů bylo lepší než u statkářů velkých (str. 83). Vykofistování otroků u menších vlastníků mělo totiž svůj specifický ráz, a autor sám podotýká, že se právě vztah mezi chudým Římanem a otrokem ukázal ve vývoji otrokářské společnosti jako vztah velmi konservativní.